

Research Paper

An Analysis of the Factors Driving the Diversification of Economic Activities of the Villages of Masal County

Nasrin Faraji Darkhaneh¹, *Nasrolah Molaei Hashjin², Mohammad Baset Ghoreishi³, Esa Pourramezan³

1. PhD Candidate, Department of Geography, Faculty of Humanities, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran.

2. Professor, Department of Geography, Faculty of Humanities, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Geography, Faculty of Humanities, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran.

Citation: Faraji Darkhaneh, N., Molaei Hashjin, N., Ghoreishi, M. B., & Pourramezan, E. (2023). [An Analysis of the Factors Driving the Diversification of Economic Activities of the Villages of Masal County (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 13(4), 632-649, <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2022.338039.1717>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2022.338039.1717>

Received: 28 Jan. 2022

Accepted: 18 Nov. 2022

ABSTRACT

Diversification of rural economic activities as a basic and parallel approach to rural development goals can help to develop and advance employment in rural areas. Objective: In this study, this issue and an analysis of the factors promoting the diversification of economic activities in the villages of *Masal* city have been studied. This research is applied and the method of doing it is descriptive-analytical. The statistical population of the study is 68 villagers and experts of economic institutions of *Masal* city and the sample size was determined using Cochran's formula. The data collection tool is a researcher-made questionnaire whose items were prepared and arranged with the expert opinions of university professors. SPSS software was used to analyze the data and showed that 23 promoting factors are involved in diversifying economic activities in rural areas of *Masal* city. The results of the Friedman test showed that the index (existence of several fields for attracting tourism) with an average rank of 20.09, has the most importance and the index (literacy level of rural youth, especially girls) with an average rank of 5.53, has the least importance among the factors. Based on the findings, it can be concluded that the development of a comprehensive plan to diversify the rural economy of *Masal* city by identifying and including all the capacities of the region is one of the items that should be a priority in the work of the city officials.

Key words:

Driving factors,
Diversification,
Economic, Village,
Masal County

Copyright © 2023, Journal of Rural Research. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

Extended Abstract

1. Introduction

In development literature, experts believe that one of the most important dimensions in realizing the paradigm of sustainability of rural settlements is the

diversification of the rural economy through the identification and promotion of indicators and factors that facilitate the expansion of non-agricultural employment (Abimbola & Oluwakemi, 2016: 550). In fact, the socio-economic development of rural settlements and rural development in this paradigm has a cross-sectoral nature, and in addition to paying attention to the agricultural sector and ensuring food security, important issues such as infra-

*** Corresponding Author:****NasrolahMolaei Hashjin, PhD****Address:** Department of Geography, Faculty of Humanities, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran.**Tel:** +98 (911) 1311751**E-mail:** nmolaeih@iaurasht.ac.ir

structure development, decentralization, strengthening local institutions, diversification sources of income and non-agricultural activities are important (Abimbola & Oluwakemi, 2016: 552). Although agriculture is the oldest form of economic activity in rural settlements and its role in the economic and social development of countries is undeniable, currently, the share of agricultural employment in the rural economy of developing countries such as Iran has taken a downward trend (Anabestani et al., 2015: 89). The difficulty of increasing the cultivated area due to lack of water, the low elasticity of the agricultural sector compared to the cultivated area and the production growth of this sector, as well as the increasing threat of technology, require a more serious approach to the rural employment category in the coming years. Therefore, today, due to the weakness of the infrastructure of the rural economy, such as: the inequality of the value of the agricultural economy against the industrial and service economy, the lack of necessary capital to invest and strengthen the foundations of a sustainable economy, the weakness of insurance of agricultural products (Copus, 2018: 12), weak bargaining power of villagers against urban brokers and marketers (Azarya, 2020: 15), extreme fluctuations in production, income inequality, extreme dispersion of land plots, non-optimal use of water and soil resources, loss of environmental resources due to overuse of the limited land and many other factors, the approach of empowering rural residents in the direction of bias towards non-agricultural jobs and also removing obstacles and challenges (Yunez-Naude & Taylor, 2017: 562) through internal and external factors in the direction of control and strengthening the principles and foundations of comprehensive development has become an undeniable necessity in rural areas (Anabastani et al., 2015: 92).

2. Methodology

The current research is applied in terms of its purpose and descriptive-analytical in terms of method and nature. Also, the information required for this research was obtained through two methods of documentation (library) and field study. The validity of the questionnaire was checked during several sessions with the supervisor and relevant experts, and to check the reliability, a number of questionnaires were distributed as a pre-test among the relevant statistical population. Given that Cronbach's alpha for all research variables is higher than 0.7 and equal to (0.892). Therefore, the reliability of the questionnaire has been confirmed. The driving factors were determined using theoretical studies and articles, and 23 factors were identified. The statistical population of this research is

all the villagers and experts and the relevant authorities of *Masal* city, who were selected by random sampling method. Due to the fact that the community under investigation is a limited type, Cochran's limited community formula was used to select the sample, and the number of samples was equal to 68 villages. It is necessary to explain that in the present study, the statistical population is all the villages of *Masal* city ($n = 82$). In this research, primary data was collected and in the SPSS software environment, in the descriptive statistics section using statistical methods such as mean, frequency and frequency percentage, and in the inferential statistics section using the Friedman test, t-statistic test and regression coefficient. A questionnaire was used for the statistical analysis of the data.

3. Results

The findings showed that 23 driving factors play a role in the diversification of economic activities in the villages of *Masal* city. The results of Friedman's test showed that the indicator of the existence of multiple fields to attract tourism with an average rating of 20.09 is the most important and the literacy level indicator of rural youth, especially girls, with an average rating of 5.53 is the least important among the factors.

4. Discussion

In the current research, the components of the diversity of economic activities in the rural areas of *Masal* city were examined through the examination of the available capabilities and resources. As mentioned, 23 capabilities and strengths were identified in the rural areas of *Masal* city, based on the scores of most of the available capabilities and resources except "small and medium industrial units", "low unemployment rate in villages", "high unemployment rate" Activities in villages compared to cities", "the presence of trustees and elders and paying attention to their opinions due to the greater adherence of villagers to values and traditions", "the literacy level of rural youth, especially girls" is higher than the average and the average is calculated in all of them. It is more than the theoretical mean and also the significance level of the test (sig) is less than 0.05 and the numerical value of the t statistic is greater than zero. Based on this, the results of this hypothesis are in line with the results of the research of Bazargan (2011) and Alavizadeh and Kermani (2010). Bazargan (2011) found that the agricultural sector alone is not able to provide the economy of households; evidence of that is rural-urban migrations, especially daily migrations for employment. The results of the research showed that there is a significant and direct relationship between the

diversity of the rural economy and the reduction of unemployment and the increase in the income of villagers, and new job opportunities will lead to the reduction of rural-urban migrations.

5. Conclusion

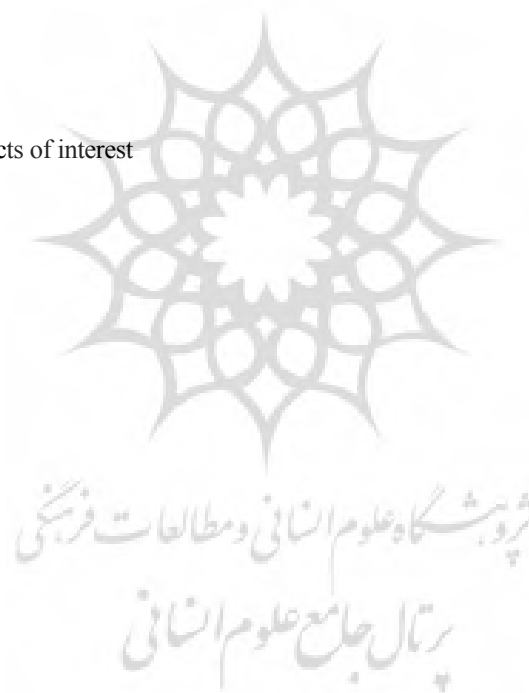
Based on the findings, it can be concluded that developing a comprehensive plan to diversify the economy of the villages of *Masal* by identifying and including all the capacities of the studied area is one of the things that should be prioritized by the officials of this city.

Acknowledgments

This paper was extracted from the PhD thesis of the first author in Department of Geography, Faculty of Humanities, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran..

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest

تحلیل عوامل پیش برنده تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی روستاهای شهرستان ماسال

نسرین فرجی درخانه^۱، نصرالله مولائی هاشجین^۲، محمدباسط قریشی^۳، عیسی پوررمضان^۴

۱- دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا، دانشکده دانشکده علوم انسانی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

۲- استاده، گروه جغرافیا، دانشکده دانشکده علوم انسانی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

۳- استادیار، گروه جغرافیا، دانشکده دانشکده علوم انسانی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

حکیده

تاریخ دریافت: ۰۸ بهمن ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش: ۲۷ آبان ۱۴۰۱

برای پایدارسازی اقتصاد روستایی، وجود تنوع، یکی از ضروریات جوامع مختلف قلمداد شده و رعایت این اصل، ثبات و پایداری ساختارهای اقتصادی را تسهیل خواهد نمود. بر همین اساس هدف از این پژوهش تحلیل عوامل پیش برنده تنوع بخشی در فعالیت های اقتصادی روستاهای شهرستان ماسال است. این تحقیق کاربردی است و روش انجام آن توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری تحقیق نیز ۶۸ نفر از دهیاران و کارشناسان دستگاه های اقتصادی شهرستان ماسال هستند که حجم نمونه با استفاده از جدول مورگان تعیین گردید. ابزار گردآوری اطلاعات پرسش نامه محقق ساخته است که گویه های آن با نظرات کارشناسی استاد راهنما و مبنای نظری تحقیق تهیه و تنظیم شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده ها نیز از نرم افزار SPSS استفاده شد. یافته ها نشان داد که ۲۳ عامل پیش برنده در تنوع بخشی فعالیت های اقتصادی روستاهای شهرستان ماسال نقش دارد. نتایج آزمون فریدمن نشان داد که شاخص وجود زمینه های متعدد جهت جذب توریسم با رتبه میانگین ۲/۰۹، دارای بیشترین اهمیت و شاخص سطح سواد جوانان روستایی به ویژه دختران با رتبه میانگین ۵/۵۳ دارای کمترین اهمیت در بین عوامل مطرح شده است. بر اساس یافته های به دست آمده می توان نتیجه گرفت که تدوین طرح جامع تنوع بخشی به اقتصاد روستاهای شهرستان ماسال با شناسایی و گنجاندن تمامی ظرفیت های محدود موردمطالعه از جمله مواردی است که باید در اولویت کار مسئولان این شهرستان قرار گیرد.

کلیدواژه ها:

عوامل پیش برنده، تنوع بخشی، اقتصادی، روستا، شهرستان ماسال

مقدمه

این، در حال حاضر، سهم اشتغال کشاورزی در اقتصاد روستایی کشورهای در حال توسعه همچون ایران روند نزولی به خود گرفته است (Anabestani et al., 2015: 89). دشواری افزایش سطح زیر کشت به دلیل کم آبی، کاهش پذیری پایین بخش کشاورزی نسبت به سطح زیر کشت و رشد تولید این بخش و همچنین تهدید روزافزون فناوری، مستلزم برخورد جدی تر به مقوله اشتغال روستایی در سال های آینده است. بنابراین امروزه با توجه به ضعف زیرساخت های اقتصادی روستایی از جمله: نابرابری ارزش اقتصاد کشاورزی در برابر اقتصاد صنعتی و خدماتی، فقدان سرمایه لازم برای سرمایه گذاری و تقویت بنیان های اقتصادی پایدار، ضعف بیمه گذاری محصولات کشاورزی (Copus, 2018: 12)، ضعف قدرت چانه زنی روستائیان در برابر دلالان و بازاریان شهری (Azarya, 2020: 15)، نوسان شدید تولید، نابرابری درآمد، پراکندگی شدید قطعات زمین، استفاده غیر بهینه از منابع آب و خاک، از بین رفتن منابع محیطی به واسطه استفاده بیش از حد از زمین و بسیاری از

در ادبیات توسعه، صاحب نظران معتقدند یکی از ابعاد بسیار مهم در تحقق پارادایم پایداری سکونتگاه های روستایی، تنوع بخشی اقتصاد روستایی از طریق شناسایی و ارتقای شاخص ها و عوامل تسهیل کننده گسترش اشتغال غیر کشاورزی است (Abimbola & Oluwakemi, 2016: 550). در واقع، توسعه اجتماعی - اقتصادی سکونتگاه های روستایی و توسعه روستایی در این پارادایم، ماهیتی میان بخشی دارد و علاوه بر توجه به بخش کشاورزی و تأمین امنیت غذایی، به موضوعات مهمی، نظیر توسعه زیرساخت ها، تمرکززدایی، تقویت نهادهای محلی، متنوع سازی (تنوع بخشی) منابع درآمدی و فعالیت های غیر کشاورزی توجه دارد (Abimbola & Oluwakemi, 2016: 552). با اینکه کشاورزی قدیمی ترین شکل فعالیت اقتصادی سکونتگاه های روستایی است و نقش آن در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها انکارناپذیر است، با وجود

* نویسنده مسئول:

دکتر نصرالله مولائی هاشجین

نشانی: رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رشت، دانشکده دانشکده علوم انسانی، گروه جغرافیا.

تلفن: ۱۳۱۱۷۵۱ (۹۱۱) +۹۸

پست الکترونیکی: nmolaeih@iaurasht.ac.ir

عوامل دیگر، رهیافت توانمندسازی ساکنان روستایی در جهت سوگیری به سمت مشاغل غیر کشاورزی و همچنین رفع موانع و چالش‌ها (Yunez-Naude & Taylor, 2017: 562) از طریق عوامل درونی و بیرونی در جهت کنترل و تقویت اصول و بنیان‌های توسعه هم‌جانبه به ضرورتی انکارناپذیر در نواحی روستایی تبدیل کرده است (Anabestani et al., 2015: 92).

امروزه رشد جمعیت در مناطق روستایی، بدون سرمایه‌گذاری نظام‌مند برای تقویت زیرساخت‌های اقتصادی و متنوع سازی آن‌ها، به گسترش بیش‌ازحد فعالیت‌های تولیدی و متکی بر منابع طبیعی انجامیده و این گسترش ناپایدار نیز به گونه‌ای محسوس به تخریب فزاینده منابع طبیعی موجود منجر شده است. گذشته از این پیامد منفی، با میزان پایین بهره‌وری نیروی کار در نتیجه ماشینی شدن نامناسب، میزان بالای بیکاری (پنهان و آشکار) در بخش تولیدات روستایی و گسترش فناوری سرمایه‌بر، ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار از طریق گسترش کارکردهای متکی بر منابع طبیعی در پاسخ به خیل عظیم بیکاران روستایی که بی‌بهره از سرمایه و مهارت لازم، ناگزیر با مهاجرت به کلان‌شهرها، حاشیه‌نشینی را گسترش می‌دهند، تا حدی غیرممکن شده است (Golmohammadi, 2010: 74). بنابراین به‌منظور ایجاد تعادل بین تعداد جمعیت، اشتغال و درآمد روستائیان و نیز کاهش روند مهاجرت روستایی - شهری و اثر سوء آن بر مناطق مقصد، ناگزیر از متنوع ساختن اقتصاد روستایی هستیم. در واقع، متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی به‌عنوان راهبردی بنیادی سبب ایجاد اشتغال، ثبات جمعیت، بهره‌برداری صحیح از منابع طبیعی، ورود فعال اقتصاد روستایی در اقتصاد ملی و بین‌المللی، افزایش تولید و انباشت پس‌انداز و... در روستاها می‌شود؛ بنابراین در کشورهای پیشرفته و در حال توسعه و از سوی سازمان‌های بین‌المللی مورد تأکید و توجه قرار گرفته است. شایان‌ذکر است، تنوع اقتصادی در مناطقی که اقتصاد آن متکی بر کشت واحد است، اهمیت بیشتری دارد و توجه به صنایع روستایی و اشتغال به فعالیت‌های غیر کشاورزی، زمینه‌ای را برای ایجاد تنوع اقتصاد روستایی فراهم خواهد ساخت (Javan & Heidari, 2011: 68). در این زمینه و مرتبط با رویکرد متنوع سازی اقتصاد روستا، تاکنون راهبردهای زیادی مطرح شده است که می‌توان به صنعتی سازی روستاها، استقرار صنایع تبدیلی و فرآوری محصولات کشاورزی و دامی، اکوتوریسم روستایی، ایجاد کارگاه‌های صنایع دستی و... اشاره کرد. در همین راستا، در ایران نیز، تنوع‌بخشی به اقتصاد روستا، جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه از مناطق روستایی به مناطق شهری و کاهش نابرابری‌های فضایی بین مناطق شهری و روستایی از سیاست‌های اساسی دولت در توسعه روستایی است که در قالب اهداف کلی برنامه‌ها و طرح‌هایی تدوین شده است و در بخش‌های مختلف کشور، به‌ویژه نواحی روستایی به‌صورت هدایت‌شده در حال اجرا است (Nasiri, 2018: 37). از این رو پرداختن به رویکرد تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی روستا، در راستای اهداف کلی برنامه‌های

توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور ضروری می‌کند. برابر مطالعه، موقعیت جغرافیایی برخی از روستاها، این امکان را فراهم می‌کند تا در کنار کارکرد اصلی خود فعالیت‌های دیگری را تجربه کنند، تا از این رهیافت - بتوانند موجب بهبود وضعیت اقتصادی و رفاهی جمعیت شاغل در منطقه شوند (Ghademarzi, 2015: 110). توانایی‌های متعددی در زمینه توسعه اقتصادی در روستاهای شهرستان ماسال وجود دارد که به آن توجه چندانی نشده است. هم‌پن مسئله بر مهاجرت روستائیان و کاهش نیروی کار مولد اقتصادی همانند جوانان و تبدیل مناطق روستایی به سکونتگاه‌های خوابگاهی و تضعیف توسعه اقتصادی منجر گردیده است. در همین راستا تحلیل قابلیت‌ها و عوامل پیش برنده تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی در نواحی روستایی این شهرستان علاوه بر تشریح وضع موجود می‌تواند گام مثبتی در راستای برنامه‌ریزی‌های اقتصادی مناسب‌تر جهت توسعه اقتصادی نواحی روستایی این بخش با توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های بالقوه آن باشد. تحقیق حاضر با هدف شناخت قابلیت‌های تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی روستاهای شهرستان ماسال پرداخته است و از این رو به دنبال پاسخ‌گویی به سؤال زیر است: روستاهای شهرستان ماسال در راستای تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی با چه توان‌هایی روبه‌رو است؟

مروری بر ادبیات موضوع

در قالب الگوی توسعه پایدار، پایداری معیشت و امنیت اقتصادی در نواحی روستایی بسیار مهم است که بدین منظور، از طرفی باید با افزایش کارایی، میزان بهره‌وری از توان‌های بالقوه و بالفعل موجود در فعالیت‌های اقتصادی را افزایش داد و از طرف دیگر در جهت تضمین تداوم معیشت، ایجاد اشتغال و درآمد، در راستای متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی در فضاهای روستایی اقدام نمود (Ghadiri Masoum et al, 2018: 11). علی‌رغم این مسئله مشاهده می‌شود که اغلب، در ساختار اقتصادی نواحی روستایی کشورهای مختلف، کشاورزی محور اساسی تأمین معیشت به شمار آمده و در برنامه‌های توسعه نیز کشاورزی مهم‌ترین و تنها رکن اقتصادی روستاها را شامل می‌شود. مهم‌ترین ویژگی چنین ساختاری، فقدان تنوع در بسترهای اقتصادی و فرصت‌های شغلی، خصوصاً برای نیروی انسانی رو به افزایش روستایی است که تا حدودی نشأت‌گرفته از نوع نگرش به روستا و سیاست‌گذاری‌های دولتی و عوامل درونی روستا است. از همین رو و نیز به علت وجود مشکلاتی چون تمایل نداشتن جوانان به فعالیت در بخش کشاورزی (IFAD, 2019: 211)، بالا بودن روند مهاجرت‌های روستا - شهری (Henry & Drabenstott, 2020: 56)، محدودیت‌های نظام خرده مالکی (IFAD, 2019: 216)، پایین بودن درآمدها در بخش کشاورزی (Hertz et al., 2019: 32)، ظرفیت پایین بازار برای جذب نیروی کار در این بخش و بالا بودن فقر (ILO, 2012: 3)، دسترسی پایین به حمایت‌های اجتماعی و متغیر بودن روند تولید و فروش

متکی بودن به فعالیت‌های کشاورزی در روستاها راه‌حل نیست، ایجاد شغل‌های متنوع با تنوع‌بخشی به فعالیت‌ها به‌عنوان یک هنجار شناخته می‌شود. در همین راستا متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی، یکی از رویکردهای موردتوجه در توسعه همه‌جانبه اجتماعات روستایی است، به‌گونه‌ای که وجود تنوع در اقتصاد روستا، لازمه دستیابی به توسعه پایدار روستایی عنوان شده است. در تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی باید از تمام فعالیت‌ها به‌ویژه صنایع سود برد، زیرا مشارکت صنعت در توسعه روستایی، مشارکت چندجانبه است.

جوان و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان «نقش متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی در توسعه پایدار روستایی؛ مطالعه موردی: شهرستان سمیرم»، دریافتند که عدم تنوع در فعالیت‌های اقتصادی خانوارهای موردبررسی در منطقه مورد مطالعه شرایط نامساعدی را برای خانوارهای دارای چنین ویژگی سبب شده است در حالی که خانوارهای دارای تنوع منابع درآمدی در بخش‌های کشاورزی و غیر کشاورزی وضعیت به نسبت مطلوب‌تری را در شاخص‌هایی چون آموزش، ثبات درآمدی، کیفیت زندگی، آسیب‌پذیری دارا بوده‌اند. **علوی زاده و کرمانی (۲۰۱۰)** در پژوهشی با عنوان «متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی رویکردی در توسعه پایدار روستایی» دریافتند که در قالب این الگو پایداری معیشت و امنیت اقتصادی در نواحی روستایی اهمیتی بسیار اساسی و ضروری دارد زیرا از طرفی باید با افزایش کارآمدی و اثربخشی، میزان بهره‌وری از ظرفیت‌ها و توان‌های بالقوه و بالفعل موجود در فعالیت‌های اقتصادی را افزایش داد و از طرف دیگر جهت تضمین استمرار معیشت، ایجاد اشتغال، درآمد و... اقدام به متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی در فضاهای روستایی نمود. اتخاذ چنین راهبردی از طریق کارکردهای خود در شرایط نامساعد طبیعی و انسانی، پایداری سکونت را در این نواحی تضمین خواهد نمود. در این مقاله ضمن بررسی اقتصاد روستایی، راهبرد متنوع‌سازی، کارکردها و الزامات دستیابی به آن مورد بحث قرار خواهد گرفت. **تقدیسی و همکاران (۲۰۱۸)** در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی رویکرد متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی در دستیابی به توسعه پایدار روستایی مطالعه موردی بخش مرکزی شهرستان دره شهر» دریافتند که میانگین نمره تنوع فعالیت‌های اقتصادی در روستاهای پایدار ۶/۳۸ درصد، در روستاهای نیمه پایدار ۷/۳۰ درصد و در روستاهای ناپایدار ۵/۲۷ درصد است. به‌منظور بررسی دقیق‌تر رابطه بین پایداری و تنوع، از همبستگی پیرسون استفاده شد. بررسی‌ها نشان داد که رابطه بین پایداری و تنوع مستقیم و به میزان ۷۷ درصد بود، که از نظر شدت قوی است. بر این اساس، نتایج نشان می‌دهد که متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی در نواحی روستایی می‌تواند پایداری سکونتگاه‌ها و در نتیجه توسعه پایدار روستایی را تقویت کند. **حاجیان و همکاران (۲۰۱۹)** در مقاله‌ای با عنوان «نقش تنوع فعالیت‌های اقتصادی زراعی و غیرزراعی بر تاب‌آوری

محصولات کشاورزی (Hoang & Cong, 2017: 556) ضرورت توجه به فعالیت‌های غیر کشاورزی در جهت افزایش رفاه، کاهش فقر و ناامنی غذایی و جذب نیروی کار بخش کشاورزی ضروری می‌نماید (Lanjouw, 2019). به‌عبارت‌دیگر، رویکرد به تأمین اشتغال برای نیروی مازاد کار همراه با در نظر گرفتن مزیت نسبی و افزایش درآمد روستائیان، توجه به دیگر الگوهای اقتصادی را در توسعه نواحی روستایی ضروری ساخته است. از همین رو، امروزه در مجامع علمی و دانشگاهی، رویکرد تنوع‌بخشی اقتصادی جایگاه ویژه‌ای در تحقق پایداری اقتصادی مناطق روستایی یافته است. در واقع اعتقاد کلی بر این است که اتخاذ چنین راهبردی از طریق کارکردهای خود در شرایط نامساعد طبیعی و انسانی، پایداری اقتصادی و به دنبال آن پایداری سکونت را در این نواحی تضمین خواهد کرد. اگرچه موضوع تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی در کشورهای در حال توسعه از دیرباز مطرح بوده است (در انتقاد از تئوری‌های رشد)، اما می‌توان گفت که در عرصه نظریات توسعه روستایی در دهه‌های اخیر امری نو شمرده می‌شود. حوزه دو کاسترو معتقد است که تک‌کشتی و عدم تعادل تولید منطقی باعث قحطی و گرسنگی می‌شود؛ و خود او راه‌حل آن را در تنوع کشت و گوناگونی فعالیت‌های اقتصادی می‌داند. محقق دیگری به نام پل باران، با انتقاد از وضعیت اقتصادی کشورهای تک‌محصولی، به کشورهای سوسیالیستی توصیه می‌کند که به دنبال اقتصاد با تنوع فعالیت‌های اقتصادی بروند تا بتوانند زمینه نجات کشورهای در حال توسعه را نیز فراهم سازند (Choi, 2012: 502). با این وصف، تنوع‌بخشی اقتصادی به ابعاد مسیرهای روند انرژی در درون نظام‌های اقتصادی اشاره دارد و با برآورد تعداد نوع گوناگونی فعالیت‌های اقتصادی موجود در نظام و چگونگی برابری توزیع انرژی میان آن‌ها قابل اندازه‌گیری است. تنوع، شالوده ثبات بوده و اغلب به‌صورت وسیله‌ای برای تحقق اهداف اقتصادی و رشد و ثبات پایداری ارتقا یافته است. بنابراین انتظار می‌رود که جامعه‌ای با اقتصاد متنوع، شانس بهتری برای رشد و آینده باثبات داشته باشد (Ghadiri Masoum et al., 2018: 11). همچنین از آنجایی که تنوع در فعالیت‌های اقتصادی و محصولات کشاورزی مخاطرات را کاهش می‌دهد. در همین راستا، اقتصاد غیر کشاورزی در مناطق روستایی به‌عنوان یک راهکار در حال ظهور و در جهت کمک به رشد اقتصادی، ایجاد اشتغال و تنوع معیشت خانوارهای روستایی شناخته شده (Gibson & Susan, 2018: 719) و آثار مثبت آن در کاهش فقر (Corral & Reardon, 2017; Escobal, 2019; بررسی شده است (Charaghi et al., 2016: 72). اکثر روستاها از قدیم مکانی برای تولید محصولات کشاورزی بوده، لذا درصد بالایی از معیشت روستائیان در رابطه با استفاده از زمین قرار دارد که به‌صورت سنتی و معیشتی در سکونتگاه‌های روستایی ایران صورت می‌گیرد. از دلایل عمده ضعف ساختاری روستاها، مشکلات اقتصادی نبود فرصت‌های شغلی، بیکاری و همچنین فقر را می‌توان برشمرد (Bazargan, 2011: 30). پس، تنها

ابزار گردآوری داده‌ها مبتنی بر توزیع پرسش‌نامه محقق ساخته است که روایی پرسش‌نامه در طی چند جلسه با استاد راهنما و کارشناسان مربوطه مورد بررسی قرار گرفت و برای بررسی پایایی، تعدادی پرسش‌نامه به‌عنوان پیش‌آزمون در بین جامعه آماری مربوطه توزیع گردید. با توجه به اینکه میزان آلفای کرونباخ برای تمامی متغیرهای تحقیق بالاتر از ۰/۷ و برابر (۰/۸۹۲) به دست آمده است. از این رو پایایی پرسش‌نامه مورد تأیید قرار گرفته است. عوامل پیش برنده با استفاده از مطالعات مبانی نظری و مقالات تعیین گردید که تعداد ۲۳ عامل شناسایی شد (جدول شماره ۱).

جامعه آماری تحقیق حاضر کلیه دهیاران و کارشناسان مراجع ذی‌ربط شهرستان ماسال است که به روش نمونه تصادفی در دسترس انتخاب شدند. با توجه به اینکه جامعه مورد بررسی از نوع محدود است از فرمول کوکران جامعه محدود برای انتخاب نمونه استفاده شده است که تعداد نمونه برابر با ۶۸ روستا به دست آمده است. لازم به توضیح هست که در پژوهش حاضر جامعه آماری کلیه روستاهای شهرستان ماسال (n=۸۲) هستند. در پژوهش حاضر داده‌های اولیه گردآوری گردید و در محیط نرم‌افزاری SPSS در بخش آمار توصیفی با استفاده از روش‌های آماری نظیر میانگین، فراوانی و درصد فراوانی و در بخش آمار استنباطی با استفاده از آزمون فریدمن، آزمون آماره t و ضریب رگرسیونی جهت تحلیل آماری داده‌های پرسش‌نامه‌ای صورت گرفته است.

شهرستان ماسال در غرب استان گیلان و در محدوده عرض جغرافیایی ۳۷ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۲۹ دقیقه شمالی و طول جغرافیایی ۴۸ درجه و ۴۳ دقیقه تا ۴۹ درجه و ۱۱ دقیقه شرقی واقع شده است که از شمال به شهرستان رضوانشهر، از شمال شرقی، جنوب شرقی و شرق به شهرستان صومعه‌سرا، از جنوب به شهرستان فومن و از غرب و جنوب غربی به شهرستان خلخال و استان اردبیل محدود است. از نظر ناهمواری‌ها، از سه ناحیه جلگه‌ای، کوهپایه‌ای و کوهستانی تشکیل یافته است.

در جدول شماره ۲، تعداد، اسامی و میزان جمعیت روستاهای مورد مطالعه نشان داده شده است.

خانوارهای کشاورز روستایی در معرض خشکسالی (مطالعه موردی: شهرستان چناران) دریافتند که «تنوع فعالیت‌های اقتصادی» موجب افزایش تاب‌آوری خانوارهای کشاورز روستایی گردیده است. به طوری که میانگین تاب‌آوری در خانوارهای دارای منابع درآمدی غیر متنوع ۴۰/۲، نیمه متنوع ۴۸/۲ و متنوع ۸۳/۲ است. بر اساس نتایج تحلیل مسیر «تنوع فعالیت‌های اقتصادی» به میزان ۱۹/۰ و «تنوع غیرزراعی» به میزان ۱۲/۰ به طور مستقیم موجب افزایش تاب‌آوری خانوارهای کشاورز روستایی گردیده است. با توجه به یافته‌های تحقیق تنوع معیشت با تأکید بر بخش غیرزراعی، را می‌توان به‌عنوان استراتژی توسعه نواحی روستایی در معرض خشکسالی معرفی نمود (Hajian et al., 2019: 14). مطیعی لنگرودی و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «تحلیل عوامل مؤثر بر متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی از دیدگاه روستائیان (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان سقز)»، دریافتند که ارتباط معناداری میان تعداد فعالیت‌ها و میزان تحصیلات، تغییرات درآمدی حاصل شوک‌ها و میزان درآمد وجود دارد. همچنین نتایج آزمون فریدمن نشان می‌دهد از دید جامعه نمونه عوامل حمایت دولت، منابع مالی و پس‌انداز خانوار و تسهیلات زیرساختی برای متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی بیشترین اهمیت را دارند. خاتون با بررسی «تنوع فعالیت‌های معیشت روستایی در شرق بنگال: عوامل و محدودیت‌ها» دریافتند که محدودیت‌های اصلی که خانوارهای منطقه مورد مطالعه در تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی و معیشتی خود با آن مواجه هستند، شامل بنیه ضعیف مالی، نبود تسهیلات اعتباری، کمبود امکانات آموزش و آگاهی، ترس از ریسک، نبود زیرساخت‌های روستایی و نبود فرصت‌ها در بخش غیرکشاورزی است (Khatun, 2015: 5). اسکوبال^۱ (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان «عوامل تعیین‌کننده تنوع درآمدی بخش خصوصی در روستای پرو»، دسترسی به زیرساخت‌های عمومی مانند راه و زیرساخت‌های بخش خصوصی مانند آموزش و اعتبارات را از عوامل بسیار مهم در متنوع‌سازی اقتصاد روستایی می‌داند. ایرسادو^۲ در پژوهشی با عنوان «متنوع‌سازی درآمد در زیمبابوه: پیامدهای رفاهی در مناطق شهری و روستایی» دریافتند که خانوارهایی که در مناطق روستایی منطقه مورد مطالعه (زیمبابوه) دارای منابع درآمدی متنوع‌تری هستند، از پایگاه اقتصادی و اجتماعی بهتری برخوردارند و نسبت به شوک‌های اقلیمی و بحران‌های اقتصادی، آسیب‌پذیری کمتری دارند (Ersado, 2018: 65).

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش و ماهیت توصیفی - تحلیلی است. همچنین اطلاعات مورد نیاز این پژوهش به دو طریق اسنادی (کتابخانه‌ای) و میدانی به دست آمده که

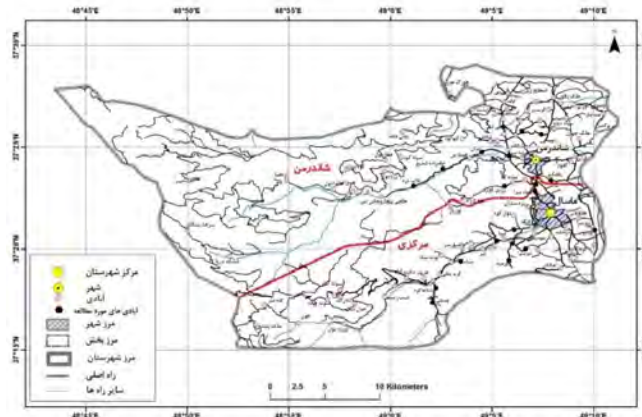
1. Escobal
2. Ersado

جدول ۱. تعیین عوامل پیش برنده تنوع‌بخشی روستاها بر اساس مبانی نظری تحقیق.

عوامل پیش برنده تنوع‌بخشی روستاها	
۱	وجود صندوق‌های خرد تأمین مالی
۲	واحدهای صنعتی کوچک و متوسط
۳	وجود نخبگان در بین متولدین روستایی
۴	واحدهای صنایع تبدیلی کشاورزی
۵	پایین بودن نرخ بیکاری در روستاها
۶	وجود سرمایه انسانی بالقوه و علاقه‌مند به تولید
۷	نیروی کار ارزان
۸	بالا بودن نرخ فعالیت در روستاها نسبت به شهرها
۹	حضور معتمدین و بزرگان و توجه به نظرات آن‌ها به دلیل پایبندی بیشتر روستائیان به ارزش‌ها و سنن
۱۰	وجود ظرفیت‌های مناسب و امکانات بالقوه محیطی - اقتصادی
۱۱	برخورداری تعداد قابل توجه به نقاط روستایی از امکانات زیربنایی نظیر آب، برق، راه و ارتباطات؛ گاز، طرح هادی و...
۱۲	برخورداری روستاها از دانش‌آموختگان مؤسسات و مراکز آموزش عالی
۱۳	تنوع و میزان محصول زراعی و باغی در چهار فصل
۱۴	تنوع و میزان محصولات گوشتی (سقید و قرمز)
۱۵	سطح سواد جوانان روستایی به‌ویژه دختران
۱۶	وجود زمینه‌های متعدد جهت جذب توریسم
۱۷	ظرفیت استقرار جمعیت بیشتر در مناطق روستایی
۱۸	برخورداری روستاها از دانش‌آموختگان مراکز علمی
۱۹	سهولت دسترسی و رفت‌وآمد به شهر ماسال و شاندرمن
۲۰	دسترسی آسان و مناسب گردشگران
۲۱	وجود ارتفاعات و بیابانات برای گسترش انواع ورزش‌ها به‌ویژه برای گردشگران
۲۲	مزیت نسبی روستاهای شهرستان ماسال برای توسعه گردشگری
۲۳	نزدیکی به بازارهای مناسب محصولات کشاورزی

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: Khatun, 2015; Gibson & Susan, 2018; Javan et al., 2011

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۱. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه. منبع: نگارندگان، ۱۳۹۸

جدول ۲. اسامی و جمعیت روستاهای مورد مطالعه.

ردیف	نام روستا	جمعیت	ردیف	نام روستا	جمعیت	ردیف	نام روستا	جمعیت
۱	گسکمینجان	۵۵۸	۲۴	دلیجان	۴۰۱	۴۷	توت نسا	۲۷۸
۲	معاف	۴۹۵	۲۵	قران	۵۵۹	۴۸	خروم	۱۰۹
۳	وزمتر	۴۰۰	۲۶	چماچار	۴۵۵	۴۹	سلیم‌آباد	۱۲۲
۴	انجیلان	۲۰۸	۲۷	چموش دوزان	۱۹۱	۵۰	شالماکوه	۳۷۲
۵	بی تم	۳۷۷	۲۸	ملک جهان	۸۲	۵۱	شالما	۱۴۲
۶	پلنگ سرا	۱۷۹	۲۹	میرمحلہ	۳۳۳	۵۲	گنزر	۳۸۱
۷	پنگاپشت	۲۵۷	۳۰	اسطخ زیر	۴۵۰	۵۳	گرم خانی	۶۳
۸	نیلاش	۶۸۴	۳۱	پیرسرا	۸۱۵	۵۴	ماسوله خانی	۹۱
۹	خرف کوره	۴۸۸	۳۲	خلورجان	۵۸۰	۵۵	نسا	۱۶۷
۱۰	شالکه	۴۰۵	۳۳	سیاه دوله	۱۸۵	۵۶	گیله سرا	۶۸۳
۱۱	کفودمزه	۳۹۰	۳۴	شیخ‌نشین	۷۹۰	۵۷	لنگ	۴۵۸
۱۲	بنه سرا	۹۰	۳۵	کوره جان	۴۸	۵۸	میله سرا	۱۰۳۲
۱۳	چاله سرا	۸۱۶	۳۶	تبرسرا	۱۶۰	۵۹	خوبچر	۸۱۹
۱۴	دران	۷۹۷	۳۷	لیبا	۲۹۱	۶۰	سیلمحلہ	۱۶۸
۱۵	پاشکم	۸۵۲	۳۸	مهدیخان محلہ	۴۳۴	۶۱	آهکلان	۵۹۳
۱۶	کفود	۲۱۳	۳۹	میرمحلہ	۳۹۲	۶۲	پیرسرا	۱۹۳
۱۷	امامزاده شفیق	۳۳۵	۴۰	ورمیہ	۳۰۷	۶۳	کشیخانی	۲۰۷
۱۸	تلاب دره	۳۳۳	۴۱	دول کوه	۱۳۴	۶۴	خانقابر	۶۹۰
۱۹	سیاه مرد	۸۱۹	۴۲	سراکه	۳۰۶	۶۵	دوله ملال	۸۲۶
۲۰	رزین دول	۹۵	۴۳	سیاه دول	۲۳۲	۶۶	کوچکام	۵۲۰
۲۱	مشه که	۱۱۳	۴۴	طبق سر	۱۹۴	۶۷	وشمه سرا	۱۲۱۳
۲۲	برگسرا	۲۷۸	۴۵	طاسکوه	۵۲۹	۶۸	مرکیه	۷۳۹
۲۳	توسه سرا	۵۶۹	۴۶	چسلی	۴۶۹	-	-	-

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی پیرامون مشخصات عمومی پاسخ‌گویان نشان داد که ۸۲/۳۵ درصد پاسخ‌گویان از مرد و ۱۷/۶۴ درصد نیز زن هستند. میانگین میزان سنی پاسخ‌گویان در روستاهای مورد مطالعه بالای ۳۵ سال است که کمترین آنان ۲۹ سال و بیشترین آن ۴۲ سال هستند. همچنین در حدود ۸۲/۸۲ درصد پاسخ‌گویان دهیار و ۱۶/۱۷ درصد نیز از کارشناس دستگاه‌های اقتصادی هستند. از نظر تحصیلات نیز ۳۲/۳۵ درصد پاسخ‌گویان دیپلم، ۴/۴۱ درصد کاردانی، ۳۸/۲۴ درصد کارشناسی، ۱۷/۶۵ درصد کارشناسی ارشد و ۷/۳۵ درصد دارای مدرک تحصیلی دکتری هستند.

تعداد خانوارهای شاغل در بخش‌های مختلف اقتصادی روستاهای شهرستان ماسال

در روستاهای شهرستان ماسال ممکن است که یک خانوار در بخش‌های مختلف اقتصادی فعالیت داشته باشد بنابراین برای دستیابی به اطلاعات صحیح از پاسخ‌گویان درخواست شد که شغل عمده و اصلی هر خانوار در پاسخ به این سؤال قید گردد که در ادامه به آن اشاره شده است. بر اساس داده‌های به دست آمده در جدول شماره ۳، تنوع اقتصادی در بخش کشاورزی نشان می‌دهد که بخش زراعت و دامداری در بین خانوارهای روستایی از اولویت بیشتری برخوردار است. بر همین اساس ۲۲۱۷ خانوار در روستاهای مورد مطالعه در بخش زراعت، ۴۳۱ خانوار در بخش باغداری، ۹ خانوار در بخش جنگل‌داری، ۱۲۷۲ خانوار در بخش

روستاها در واقع کانون تولید هستند که متناسب با نیازها و توانمندی اقتصادی می‌توان، به ایجاد سایر صنایع و خدمات مرتبط با اقتصاد روستا برای استفاده حداکثری از ظرفیت تولیدی و اشتغال‌زایی روستایی در آن‌ها پرداخت. همان‌طور که قبلاً اشاره شد روستاهای شهرستان ماسال در بخش‌های مختلف اقتصادی فعالیت دارند اما از دیدگاه پاسخ‌گویان مهم‌ترین مزیت‌های نسبی با ارزش توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستاهای شهرستان ماسال شامل مواردی است که در جدول شماره ۴ نشان داده شده است. از دیدگاه پاسخ‌گویان ۲۱ روستا در بخش مرکزی و ۲۴ روستا در بخش شاندرمن «پتانسیل و منابع گردشگری (اعم از تاریخی، طبیعی، زیارتگاه، بیلاقات)»، ۱۲ روستا در بخش مرکزی و ۱۷ روستا در بخش شاندرمن «صنایع دستی»، ۱۷ روستا در بخش مرکزی و ۲۹ روستا در بخش شاندرمن «منابع کشاورزی» و ۶ روستا در بخش مرکزی و ۱۰ روستا در بخش شاندرمن «وضعیت مناسب راه و دسترسی» را جزء مهم‌ترین مزیت‌های نسبی با ارزش توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستاهای مورد مطالعه می‌دانند.

دامداری، ۷۱ خانوار در بخش زنبورداری، ۷۳ خانوار در پرورش طیور و در نهایت ۸ خانوار در بخش صیادی فعالیت دارند. تنوع اقتصادی در بخش صنعت در روستاهای شهرستان ماسال نشان می‌دهد که بخش صنایع دستی در بین خانوارهای روستایی از اولویت بیشتری برخوردار است. بر همین اساس ۲۷۰ خانوار در روستاهای مورد مطالعه در بخش صنایع دستی، ۱۱ خانوار در بخش صنایع تبدیلی، ۲۹ خانوار در بخش کارگاهی فعالیت دارند در زمینه صنایع کارخانه‌ای در این شهرستان فعالیت چشمگیری وجود ندارد. تنوع اقتصادی در بخش خدمات در روستاهای شهرستان ماسال نشان می‌دهد که بخش خدمات گردشگری در بین خانوارهای روستایی از اولویت بیشتری برخوردار است. بر اساس دیدگاه پاسخ‌گویان ۸ خانوار در روستاهای مورد مطالعه در بخش دادوستد، ۱۰ خانوار در بخش کارگری، ۲۸ خانوار در بخش خدمات عمومی و دولتی و ۳۶ خانوار در بخش خدمات گردشگری فعالیت دارند.

مهم‌ترین مزیت‌های نسبی با ارزش توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستاهای شهرستان ماسال

جدول ۳. تعداد خانوارهای شاغل بخش کشاورزی روستاهای مورد مطالعه.

تعداد خانوارهای شاغل بخش کشاورزی							
-	زراعت	باغداری	جنگلداری	دامداری	زنبورداری	پرورش طیور	صیادی
مجموع	۲۲۷۱	۴۳۱	۱۰	۱۲۷۲	۷۱	۷۳	۸
تعداد خانوارهای شاغل بخش صنعت							
-	صنایع دستی	صنایع تبدیلی	صنایع کارگاهی	صنایع کارخانه‌ای			
مجموع	۲۷۰	۱۱	۲۹	.			
تعداد خانوارهای شاغل بخش خدمات							
-	دادوستد	کارگری	خدمات دولتی و عمومی	گردشگری			
مجموع	۸	۱۰	۲۸	۳۶			

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

جدول ۴. مهم‌ترین مزیت‌های نسبی با ارزش توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستاهای شهرستان ماسال.

ردیف	نام روستا	بخش	پتانسیل و منابع گردشگری (اعم از تاریخی، طبیعی، زیارتگاه، بیلاقات)	صنایع دستی	منابع کشاورزی	وضعیت مناسب راه و دسترسی
۱	گسکمینجان	شاندرمن	-	*	*	*
۲	معاف	شاندرمن	*	*	*	*
۳	وزمتر	شاندرمن	*	*	*	-
۴	انجیلان	شاندرمن	-	-	*	*
۵	بی تم	شاندرمن	*	-	*	-
۶	پلنگ سرا	شاندرمن	*	-	*	-
۷	پنگاپشت	شاندرمن	*	-	*	-
۸	نیلاش	شاندرمن	*	*	*	-

ادامه جدول ۴. مهم ترین مزیت های نسبی با ارزش توسعه اقتصادی و اشتغال زایی روستاهای شهرستان ماسال.

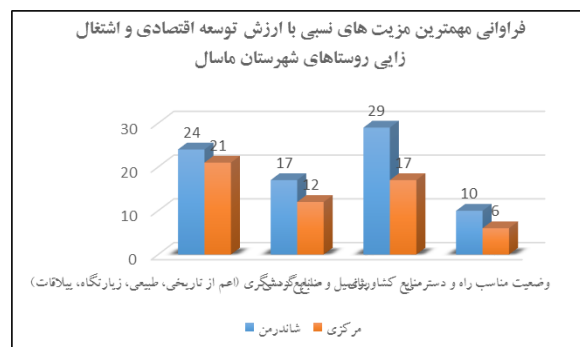
ردیف	نام روستا	بخش	پتانسیل و منابع گردشگری (اعم از تاریخی، طبیعی، زیارتگاه، بیلاقات)	صنایع دستی	منابع کشاورزی	وضعیت مناسب راه و دسترسی
۹	خرف کوره	شاندرم	*	-	*	*
۱۰	شالکه	شاندرم	*	*	*	*
۱۱	کفودمژده	شاندرم	*	-	-	-
۱۲	بنه سرا	شاندرم	-	*	-	-
۱۳	چاله سرا	شاندرم	*	*	*	-
۱۴	دران	شاندرم	*	*	*	*
۱۵	پاشکم	شاندرم	-	*	*	-
۱۶	کفود	شاندرم	*	-	*	-
۱۷	ارنجپا	شاندرم	*	*	*	-
۱۸	امامزاده شفیق	شاندرم	*	*	-	-
۱۹	تلاب دره	شاندرم	*	*	*	-
۲۰	سیاه مرد	شاندرم	*	*	-	-
۲۱	رزین دول	شاندرم	-	*	-	-
۲۲	مشه که	شاندرم	*	*	-	-
۲۳	برگسرا	شاندرم	*	-	-	-
۲۴	توسه سرا	شاندرم	-	-	*	-
۲۵	دلیجان	شاندرم	-	-	*	-
۲۶	قران	شاندرم	*	*	*	-
۲۷	چماچار	شاندرم	-	*	*	-
۲۸	چموش دوزان	شاندرم	*	-	*	-
۲۹	ملک جهان	شاندرم	-	-	*	-
۳۰	میرمحل	شاندرم	-	-	*	-
۳۱	اسطخ زیر	شاندرم	*	-	*	*
۳۲	پیرسرا	شاندرم	-	-	*	*
۳۳	خلورجان	شاندرم	-	-	*	-
۳۴	سیاه دوله	شاندرم	*	-	*	*
۳۵	شیخ نشین	شاندرم	*	-	*	-
۳۶	کوره جان	شاندرم	*	-	*	*
۳۷	دوله ملال	مرکزی	*	-	*	-
۳۸	گیله سرا	مرکزی	*	-	*	-
۳۹	لنگ	مرکزی	-	*	*	-
۴۰	خودبچر	مرکزی	-	-	*	-
۴۱	میله سرا	مرکزی	-	-	*	-
۴۲	خانقاه بر	مرکزی	*	-	*	-
۴۳	مرکیه	مرکزی	*	*	*	*

ادامه جدول ۴. مهم‌ترین مزیت‌های نسبی با ارزش توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستاهای شهرستان ماسال.

ردیف	نام روستا	بخش	پتانسیل و منابع گردشگری (اعم از تاریخی، طبیعی، زیارتگاه، بیلاقات)	صنایع دستی	منابع کشاورزی	وضعیت مناسب راه و دسترسی
۴۴	اهکلان	مرکزی	*	-	*	*
۴۵	سیلمحله	مرکزی	-	-	*	-
۴۶	کوچکام	مرکزی	-	-	*	-
۴۷	کیشخانی	مرکزی	-	-	-	-
۴۸	وشمه سرا	مرکزی	*	-	-	-
۴۹	تبرسرا	مرکزی	-	-	-	*
۵۰	لیپا	مرکزی	*	-	*	-
۵۱	مهدیخان محله	مرکزی	-	-	-	*
۵۲	میرمحله	مرکزی	-	-	*	-
۵۳	ورمیه	مرکزی	*	*	*	-
۵۴	دول کوه	مرکزی	*	-	*	-
۵۵	سراکه	مرکزی	*	-	-	*
۵۶	سیاه دول	مرکزی	*	-	*	*
۵۷	طبق سر	مرکزی	-	-	*	-
۵۸	طاسکوه	مرکزی	*	*	*	-
۵۹	توت نساء	مرکزی	*	*	-	-
۶۰	چسلی	مرکزی	*	*	-	-
۶۱	خروم	مرکزی	*	-	-	-
۶۲	سلیم آباد	مرکزی	-	-	-	-
۶۳	شالما	مرکزی	*	*	-	-
۶۴	شالماکوه	مرکزی	*	*	-	-
۶۵	کنذر	مرکزی	*	-	-	-
۶۶	گرم خانی	مرکزی	*	*	-	-
۶۷	ماسوله خانی	مرکزی	*	*	-	-
۶۸	نسا	مرکزی	*	*	-	-

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۲. فراوانی مهم‌ترین مزیت‌های نسبی با ارزش تنوع فعالیت‌های اقتصادی در روستاهای شهرستان ماسال. منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

است.

آزمون فریدمن به عمل آمده و نتایج ارائه شده در جدول شماره ۵ نشان می‌دهد که $(P=0/001 < 0/05)$ و $(X^2 = 676/472)$. بنابراین می‌توان گفت که بر اساس دیدگاه‌های پاسخ‌گویان بین عوامل مؤثر بر اقتصاد روستاهای ماسال با تأکید بر تنوع‌بخشی فعالیت‌ها تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

از نتایج به دست آمده در جدول شماره ۵ از نظرات کارشناسان اقتصادی و دهیاران روستایی شهرستان ماسال در بین ۲۳ عامل پیش برنده مطرح شده شاخص (وجود زمین‌های متعدد جهت جذب توریسم) با رتبه میانگین ۲۰/۰۹، دارای بیشترین اهمیت و شاخص (سطح سواد جوانان روستایی به‌ویژه دختران) با رتبه میانگین ۵/۵۳ کمترین اهمیت در بین عوامل مطرح شده

جدول ۵. اولویت‌بندی عوامل پیش برنده در اقتصاد روستاهای شهرستان ماسال با تأکید بر تنوع‌بخشی به فعالیت‌ها.

رتبه	رتبه میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	عوامل پیش برنده
۱	۱۴	۱/۱۰۵	۳/۹۷	وجود صندوق‌های خرد تأمین مالی
۲	۷/۲۴	۱/۶۰۵	۲/۴۳	واحدهای صنعتی کوچک و متوسط
۳	۱۷/۴۶	۱/۱۱۲	۴/۵۳	وجود نخبگان در بین متولین روستایی
۴	۱۸/۷۱	۰/۶۱۲	۴/۷۹	واحدهای صنایع تبدیلی کشاورزی
۵	۸/۲۴	۱/۳۷۴	۲/۸۱	پایین بودن نرخ بیکاری در روستاها
۶	۱۷/۲۱	۰/۴۸۵	۴/۶۳	وجود سرمایه انسانی بالقوه و علاقه‌مند به تولید
۷	۱۳/۴۰	۱/۱۸۳	۳/۸۲	نیروی کار ارزان
۸	۷/۰۷	۱/۴۰۸	۲/۴۶	بالا بودن نرخ فعالیت در روستاها نسبت به شهرها
۹	۵/۶۳	۰/۵۱۶	۲/۸۲	حضور معتمدین و بزرگان و توجه به نظرات آن‌ها به دلیل پایداری بیشتر روستائیان به ارزش‌ها و سنن
۱۰	۱۱/۶۰	۰/۸۵۶	۲/۶۸	وجود ظرفیت‌های مناسب و امکانات بالقوه محیطی - اقتصادی
۱۱	۹/۵۴	۱/۱۴۸	۳/۳۷	برخوردار بودن تعداد قابل توجه به نقاط روستایی از امکانات زیربنایی نظیر آب، برق، راه و ارتباطات؛ گاز، طرح هادی و...
۱۲	۱۵/۵۷	۱/۱۳۶	۴/۱۵	برخوردار بودن روستاها از دانش‌آموختگان مؤسسات و مراکز آموزش عالی
۱۳	۱۲/۶۴	۱/۱۰۰	۳/۷۹	تنوع و میزان محصول زراعی و باغی در چهار فصل
۱۴	۱۱/۵۹	۰/۸۵۴	۳/۶۸	تنوع و میزان محصولات گوشتی (سفید و قرمز)
۱۵	۵/۵۳	۰/۵۲۵	۲/۸۱	سطح سواد جوانان روستایی به‌ویژه دختران
۱۶	۲۰/۰۹	۰/۴۸۵	۴/۹۴	وجود زمین‌های متعدد جهت جذب توریسم
۱۷	۱۲/۳۹	۰/۸۹۵	۳/۷۸	ظرفیت استقرار جمعیت بیشتر در مناطق روستایی
۱۸	۱۴/۳۹	۱/۰۵۷	۴/۰۴	برخوردار بودن روستاها از دانش‌آموختگان مراکز علمی
۱۹	۱۲/۶۳	۱/۱۳۳	۳/۶۶	سهولت دسترسی و رفت‌وآمد به شهر ماسال و شاندرمن
۲۰	۱۴/۰۶	۱/۰۳۶	۴	دسترسی آسان و مناسب گردشگران
۲۱	۱۱/۷۳	۰/۸۲۹	۳/۷۱	وجود ارتفاعات و بیلاکات برای گسترش انواع ورزش‌ها به‌ویژه برای گردشگران
۲۲	۷/۹۶	۱/۱۶۴	۳/۹۶	مزیت نسبی روستاهای شهرستان ماسال برای توسعه گردشگری
۲۳	۷/۳۳	۰/۷۴۷	۳/۰۹	نزدیکی به بازارهای مناسب محصولات کشاورزی

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

جدول ۶. معنی‌داری آزمون فریدمن در عوامل مؤثر اقتصاد روستاهای ماسال با تأکید بر تنوع‌بخشی به فعالیت‌ها.

تعداد	مقدار کای اسکوئر (X^2)	درجه آزادی	سطح معناداری
۶۸	۶۷۶/۴۷۲	۲۳	۰/۰۰۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

جدول ۷. نتایج آزمون تی استیودنت عامل‌ها.

آماره t	سطح معناداری	انحراف استاندارد	میانگین	قابلیت‌ها و منابع موجود
۷/۳۳۷	۰/۰۰۰	۱/۱۰۵	۳/۹۷	۱ وجود صندوق‌های خرد تأمین مالی
-۲/۹۴۶	۰/۰۰۴	۱/۶۰۵	۲/۴۳	۲ واحدهای صنعتی کوچک و متوسط
۱۱/۳۳۵	۰/۰۰۰	۱/۱۱۲	۴/۵۳	۳ وجود نخبگان در بین متولدین روستایی
۲۲/۱۶۳	۰/۰۰۰	۰/۶۱۲	۴/۷۹	۴ واحدهای صنایع تبدیلی کشاورزی
-۱/۱۴۷	۰/۲۵۵	۱/۳۷۴	۲/۸۱	۵ پایین بودن نرخ بیکاری در روستاها
۲۷/۷۱۱	۰/۰۰۰	۰/۴۸۵	۴/۶۳	۶ وجود سرمایه انسانی بالقوه و علاقه‌مند به تولید
۵/۳۳۷	۰/۰۰۰	۱/۱۸۳	۳/۸۲	۷ نیروی کار ارزان
-۳/۱۸۶	۰/۰۰۲	۱/۴۰۸	۲/۴۶	۸ بالا بودن نرخ فعالیت در روستاها نسبت به شهرها
-۰/۳۱۲	۰/۷۵۶	۰/۵۱۶	۲/۸۲	۹ حضور معتمدین و بزرگان و توجه به نظرات آن‌ها به دلیل پایبندی بیشتر روستائیان به ارزش‌ها و سنن
۶/۵۳۱	۰/۰۰۰	۰/۸۵۶	۲/۶۸	۱۰ وجود ظرفیت‌های مناسب و امکانات بالقوه محیطی - اقتصادی
۲/۶۴۸	۰/۰۱۰	۱/۱۴۸	۳/۳۷	۱۱ برخورداری تعداد قابل توجه به نقاط روستایی از امکانات زیربنایی نظیر؛ آب، برق، راه و ارتباطات؛ گاز، طرح هادی و...
۸/۳۳۳	۰/۰۰۰	۱/۱۳۶	۴/۱۵	۱۲ برخورداری روستاها از دانش‌آموختگان مؤسسات و مراکز آموزش عالی
۵/۹۵۱	۰/۰۰۰	۱/۱۰۰	۳/۷۹	۱۳ تنوع و میزان محصول زراعی و باغی در چهار فصل
۶/۵۳۱	۰/۰۰۰	۰/۸۵۴	۳/۶۸	۱۴ تنوع و میزان محصولات گوشتی (سفید و قرمز)
-۲/۹۹۹	۰/۰۰۴	۰/۵۲۵	۲/۸۱	۱۵ سطح سواد جوانان روستایی به‌ویژه دختران
۳۳	۰/۰۰۰	۰/۴۸۵	۴/۹۴	۱۶ وجود زمینه‌های متعدد جهت جذب توریسم
۷/۱۸۰	۰/۰۰۰	۰/۸۹۵	۳/۷۸	۱۷ ظرفیت استقرار جمعیت بیشتر در مناطق روستایی
۸/۱۴۵	۰/۰۰۰	۱/۰۵۷	۴/۰۴	۱۸ برخورداری روستاها از دانش‌آموختگان مراکز علمی
۴/۰۹۱	۰/۰۰۰	۱/۳۳	۳/۶۶	۱۹ سهولت دسترسی و رفت‌وآمد به شهر ماسال و شاندرمن
۷/۹۵۵	۰/۰۰۰	۱/۰۳۶	۴	۲۰ دسترسی آسان و مناسب گردشگران
۷/۰۱۶	۰/۰۰۰	۰/۸۲۹	۳/۷۱	۲۱ وجود ارتفاعات و بیابانات برای گسترش انواع ورزش‌ها به‌ویژه برای گردشگران
۲/۸۱۷	۰/۰۰۰	۱/۱۶۴	۳/۹۶	۲۲ مزیت نسبی روستاهای شهرستان ماسال برای توسعه گردشگری
۰/۹۷۳	۰/۰۰۲	۰/۷۴۷	۳/۰۹	۲۳ نزدیکی به بازارهای مناسب محصولات کشاورزی

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

اکثر قابلیت‌ها و منابع موجود (به‌جز «واحدهای صنعتی کوچک و متوسط»، «پایین بودن نرخ بیکاری در روستاها»، «بالا بودن نرخ فعالیت در روستاها نسبت به شهرها»، «حضور معتمدین و بزرگان و توجه به نظرات آن‌ها به دلیل پایبندی بیشتر روستائیان به ارزش‌ها و سنن»، «سطح سواد جوانان روستایی به‌ویژه دختران») در روستا جهت متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی، تأثیری متوسط به بالا دارد که در آن بین «وجود زمینه‌های متعدد جهت جذب توریسم» با مقدار آماره $t=33$ دارای بیشترین قابلیت در بین قابلیت‌های شناسایی شده است.

باتوجه به جدول شماره ۶، مشاهده می‌شود که نمره اکثر قابلیت‌ها و منابع موجود به‌جز «واحدهای صنعتی کوچک و متوسط»، «پایین بودن نرخ بیکاری در روستاها»، «بالا بودن نرخ فعالیت در روستاها نسبت به شهرها»، «حضور معتمدین و بزرگان و توجه به نظرات آن‌ها به دلیل پایبندی بیشتر روستائیان به ارزش‌ها و سنن»، «سطح سواد جوانان روستایی به‌ویژه دختران» از متوسط بیشتر است و در همه آن‌ها میانگین محاسبه‌شده از میانه نظری بیشتر بوده و همچنین سطح معناداری آزمون (sig)، از $0/05$ کمتر و مقدار آماره t عددی بزرگ‌تر از صفر است. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد و از نظر آماری می‌توان گفت که میانگین

بحث و نتیجه گیری

تنوع اقتصادی در بخش صنعت در روستاهای شهرستان ماسال نشان داد که بخش صنایع دستی در بین خانوارهای روستایی از اولویت بیشتری برخوردار است. بر همین اساس ۲۷۰ خانوار در روستاهای مورد مطالعه در بخش صنایع دستی، ۱۱ خانوار در بخش صنایع تبدیلی، ۲۹ خانوار در بخش کارگاهی فعالیت دارند. در زمینه صنایع کارخانه‌ای در این شهرستان فعالیت چشمگیری وجود ندارد. تنوع اقتصادی در بخش خدمات در روستاهای شهرستان ماسال نیز نشان داد که بخش خدمات گردشگری در بین خانوارهای روستایی از اولویت بیشتری برخوردار است. بر اساس دیدگاه پاسخ‌گویان ۸ خانوار در روستاهای مورد مطالعه در بخش دادوستد، ۱۰ خانوار در بخش کارگری، ۲۸ خانوار در بخش خدمات عمومی و دولتی و ۳۶ خانوار در بخش خدمات گردشگری فعالیت دارند. در پژوهش حاضر مؤلفه‌های تنوع فعالیت‌های اقتصادی در نواحی روستایی شهرستان ماسال از طریق بررسی قابلیت‌ها و منابع موجود مورد بررسی قرار گرفت که در این بخش از تحقیق به بررسی نتایج به دست آمده و مقایسه هریک با نتایج سایر پژوهش‌ها می‌پردازیم. همان‌طور که بیان شد ۲۳ قابلیت و نقطه قوت در نواحی روستایی شهرستان ماسال شناسایی گردید که بر اساس نتایج نمره اکثر قابلیت‌ها و منابع موجود به جز «واحد‌های صنعتی کوچک و متوسط»، «پایین بودن نرخ بیکاری در روستاها»، «بالا بودن نرخ فعالیت در روستاها نسبت به شهرها»، «حضور معتمدین و بزرگان و توجه به نظرات آن‌ها به دلیل پایبندی بیشتر روستائیان به ارزش‌ها و سنن»، «سطح سواد جوانان روستایی به‌ویژه دختران» از متوسط بیشتر است و در همه آن‌ها میانگین محاسبه شده از میانه نظری بیشتر بوده و همچنین سطح معناداری آزمون (Sig)، از ۰/۰۵ کمتر و مقدار آماره t عددی بزرگ‌تر از صفر است. بر همین اساس نتایج این فرضیه با نتایج پژوهش‌های **بازرگان (۲۰۱۱)** و **علوی زاده و کرمانی (۲۰۱۰)** همسو است. **بازرگان (۲۰۱۱)** دریافت که بخش کشاورزی به‌تنهایی قادر به تأمین اقتصاد خانوارها نیست؛ شاهد آن مهاجرت‌های روستا - شهری، خصوصاً مهاجرت‌های روزانه جهت اشتغال است. نتایج تحقیق نشان داد که بین تنوع اقتصاد روستایی و کاهش بیکاری و افزایش درآمد روستائیان ارتباط معنادار و مستقیمی وجود دارد و فرصت‌های شغلی جدید منجر به کاهش مهاجرت‌های روستا - شهری خواهد شد. لذا در راستای توسعه مشاغل روستایی، متناسب با قابلیت‌ها و توان‌های هر روستا، راهکارهای اقتصادی در جهت متنوع سازی اقتصاد روستایی می‌توان ارائه نمود. **علوی زاده و کرمانی (۲۰۱۰)** دریافتند که در قالب این الگو پایداری معیشت و امنیت اقتصادی در نواحی روستایی اهمیتی بسیار اساسی و ضروری دارد زیرا از طرفی باید با افزایش کارآمدی و اثربخشی، میزان بهره‌وری از ظرفیت‌ها و توان‌های بالقوه و بالفعل موجود در فعالیت‌های

اقتصادی را افزایش داد و از طرف دیگر جهت تضمین استمرار معیشت، ایجاد اشتغال، درآمد و... اقدام به متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی در فضاهای روستایی نمود. اتخاذ چنین راهبردی از طریق کارکردهای خود در شرایط نامساعد طبیعی و انسانی، پایداری سکونت را در این نواحی تضمین خواهد نمود. در این مقاله ضمن بررسی اقتصاد روستایی، راهبرد متنوع سازی، کارکردها و الزامات دستیابی به آن مورد بحث قرار خواهد گرفت. شهرستان ماسال به دلیل داشتن اراضی حاصلخیز و میزان بارندگی سالیانه زیاد، دارای شرایط مناسب اقلیمی، تنوع آب و هوایی و اکوسیستم‌های مرتعی اعم از مراتع جنگلی، مراتع ییلاقی و جلگه‌ای است که امکان کشت نباتات علوفه‌ای و استفاده از باقیمانده مزارع غلات برای چرای دام، تلفیق زراعت با دامداری را ممکن ساخته است. از سوی دیگر شهرستان ماسال یکی از مکان‌های دیدنی ایران است که طرفداران بسیار زیادی دارد. طبیعت زیبای این شهر و ییلاقات سرسبز آن یکی از دلایلی است که باعث توجه طبیعت‌گردان به این منطقه شده است لذا باتوجه به پتانسیل‌های موجود در نواحی روستایی این شهرستان و نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر پیشنهادات زیر در برخی نواحی روستایی در جهت تنوع‌بخشی فعالیت‌های روستایی پیشنهاد می‌گردد:

- تقویت بازار فروش محصولات کشاورزی و محصولات دامی و ارائه تسهیلات به روستائیان جهت صادرات محصولات تولیدی

- بهره‌گیری از جوانان باسواد و نخبه روستایی به‌ویژه دختران و دانش‌آموختگان مراکز علمی در راه‌اندازی آموزش مجازی به ساکنان روستا

- بهره‌گیری از منابع گردشگری به‌ویژه ارتفاعات و ییلاقات جهت جذب بازارهای رقابتی و تمایل به سرمایه‌گذاری در نواحی روستایی شهرستان ماسال به دلیل جذابیت گردشگری طبیعی

- ایجاد و تقویت فرهنگ کار آفرینی، تولید و پیشرفت در منطقه با بهره‌گیری از تشکلهای مردم‌نهاد

- تقویت تسهیلات مکانیزه دامپروری باتوجه به ظرفیت و پتانسیل قابل توجهی که در زمینه دامداری در روستاهای شهرستان ماسال وجود دارد.

- تدوین طرح جامع تنوع‌بخشی به اقتصاد روستاهای شهرستان ماسال با شناسایی و گنجاندن تمامی ظرفیت‌های منطقه از جمله گردشگری

- بهره‌گیری از برنامه‌ها و طرح‌های توسعه‌ای در زمینه‌های محیطی زیربنایی و کاربری جامعه روستایی و عشایری در جهت تقویت و توسعه مشاغل روستایی

- گسترش گردشگری طبیعی و کشاورزی باتوجه به ظرفیت‌ها و امکانات بالقوه طبیعی و زمین‌های زراعی روستاها

- گسترش صنایع تبدیلی به‌ویژه صنایع فرآوری محصولات
کشاورزی باتوجه‌به سنخیت فرهنگی روستاها

تشکر و قدردانی

مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکتری نویسنده اول در گروه
جغرافیا، دانشکده دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی
واحد رشت است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

References

- Abimbola, A. O., & Oluwakemi, O. A. (2016). Livelihood Diversification and Welfare of Rural Households in Ondo State, Nigeria, *Journal of Development and Agricultural Economics, Analysis of Theory and Practice, Geographical Paper*, Vol. 5, No. 189, PP. 549-557. ASTI Country.
- Alavizadeh, S. M., & Kermani, M. (2010). Diversification of economic activities as an approach to sustainable rural development, National Conference on the contribution of agriculture and natural resources in the development of the Islamic Republic of Iran, Rasht.
- Anabestani, A. A., Tayebnia, S. H., Shayan, H., Rezvani, M. R. (2015). The analysis of barriers regarding variations in economic activities of bordering villages located in Marivan. *Journal title 2015*; 3 (10) :87-111. URL: <http://serd.khu.ac.ir/article-1-2170-fa.html>
- Azarya, V. (2020). New Immigrants in the Israeli Armed Forces; Arm Forces and Society; Vol. 6.
- Bazargan, A. (2011). Diversification of rural economy in order to achieve sustainable development, case study: Miracles village of Zanjan city, master's thesis in rural planning, Zanjan University.
- Charaghi, M., Ghadiri Masom, M., & Rezvani, M. R. (2016). The Role of Non-Agricultural Incomes in Food Security of Rural Households. *Journal of Food Technology and Nutrition*, 13(4), 71-78.
- Choi, H.S. (2012). Rural Industrialization through science and technology. Korea: Institute of industrial science and technology.
- Copus, K. A. (2018). From Core – Periphery to Planning Studies, Vol, No4, Car Fax Publishing
- Corral, L., Reardon, T. (2019). Rural nonfarm incomes in Nicaragua. *World Development*, Vol. 29, No. 3, PP: 427-442.
- Ersado, L. (2018). Income Diversification in Zimbabwe : Welfare Implications from Urban and Rural Areas. Policy Research Working Paper; No. 3964. World Bank, Washington, DC.
- Escobal, J. (2017). The Determinants of Nonfarm Income Diversification in Rural Peru. *World Development*, Vol. 29, No. 3, PP: 497-508.
- Golmohammadi, F. (2010). Deployment of Handcraft Industries and Average Technology in Rural Areas of Iran for expansion of Tourism and Sustainable Rural Employment. *JHRE 2010*; 29 (131) :73-94. URL: <http://jhre.ir/article-1-34-fa.html>
- Ghadermarzi H. (2015). Employment Strategic Planning in Rural Area of Javanrood . *Journal title 2015*; 4 (11) :109-130. URL: <http://serd.khu.ac.ir/article-1-2241-fa.html>
- Ghadiri Masoum, M., Zianoushin, M. M., & Khorasani, M. A. (2018). Economic Sustainability and Its Relation to Spatial-Location Features in Iran: A Case Study of the Villages in Kouhin Subdistrict of Kaboudrahang County. *Village and Development*, 13(2), 1-29.
- Gibson, J., Susan, O. (2018). The Effect of Infrastructure Access and Quality on NonFarm Enterprises in Rural Indonesia, *World Development*, Vol. 38, No. 5, PP: 717-726.
- Hajian, N., Ghasemi, M., & Mofidi, A. (2019). The Role of Variety of Economic -Agronomic and Non-Agricultural Activities on the Resilience of Farmers' Rural Households in the Areas Exposed to Drought (Case Study: Chenaran County). *Journal of Geography and Environmental Hazards*, 7(4), 31-52. doi: 10.22067/geo.v0i0.71994
- Henry, M., & Drabenstott, M. (2020). A New Micro View of the US Rural Economy, *Economic Review*, 2nd quarter, PP: 53-70.
- Hertz, T., Winters, P., De La O, A.P., Quinones, E., Davis, B., Zezza, A. (2019). "Wage inequality in international perspective: Effects of location, sector, and gender", Conference Paper – FAO-IFAD-ILO Workshop on "Gaps, trends and current research in gender dimensions of agricultural and rural employment: Differentiated pathways out of poverty, Rome. (2019).
- Hoang, X., Cong, S. (2017). Non-Farm Activity, Household Expenditure, and Poverty Reduction in Rural Vietnam: 2002-2008, *World Development*, Vol. 64, PP: 554-568.
- IFAD. (2019). From summit resolutions to farmers' fields: Climate change, food security and smallholder agriculture, Proceedings of the Governing Council High-Level Panel and Side Events.
- ILO. (2012). Global Employment Trends 2012. Preventing a deeper job crisis, Geneva: ILO.
- Javan, J., Alavi Zadeh, S.A.M., & Kermani, M. (2011). The Role Of Economic Activities Diversification In Sustainable Rural Development Case Study: County Of Semiroom. *Geography*, 9(29), 17-43. SID. <https://sid.ir/paper/150426/en>
- Javan, J., & Heidari Mokarrar, H. (2011). The role of wells in diversifying rural economy Case study: Zahak city in Sistan and Baluchestan, *Human Geography Research*, No. 76, pp. 49-66. (In Persian)
- Khatun, D. (2015). Rural Livelihood Diversification in West Bengal: Determinants and Constraints, *Agricultural Economics Research Review*, Vol. 25(No.1) , pp 115-124
- Lanjouw, P. (2019). Nonfarm employment and poverty in rural El Salvador. *World Development*, Vol. 29, No. 3, PP: 529-547.
- Motei Langroudi, S. H., Riahi, V., Jalalian, H., & Ahmadi, A. (2019). Explaining the Factors Affecting Differentiation of Economic Activities among the Villagers (Case Study: Villages in Saqez, Iran). *Human Geography Research*, 51(1), 193-209. doi: 10.22059/jhgr.2018.254080.1007664. (In Persian)
- Nasiri, E. (2018). Rural Industries, an Effective Factor in Iran's Social and Economic Development Process: A Case Study of Boumehen Villages in Tehran Province. *Village and Development*, 11(1), 35-58.
- Taghdisi, A., Karamshahi, S., & Shayan, M. (2018). The Assessment of Approach diversification of economic activities in achieving to rural sustainable development A Case Study central part of Dareshahr county. *Geography and Human Relationships*, 1(2), 608-622. (In Persian)

Yunez-Naude, A., Taylor, J. E. (2017). The Determinants of Non-farm Activities and Incomes of Rural Households in Mexico, with Emphasis on Education, World Development 29(3):561-572, DOI:10.1016/S0305-750X(00)00108-X.

